

Русакова Л.І.

аспірант,

Уманський державний педагогічний університет

імені Павла Тичини

викладач,

Канівський коледж культури і мистецтв

СТАНОВЛЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРИВАТНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Приватні форми художньо-мистецького навчання були зорієнтовані на різні рівні професіоналізму та спрямовані на різні соціальні прошарки – це були як приватні уроки для загального культурно-естетичного розвитку представників заможних верств, так і заняття фахово-ремісничих курсів для незабезпечених верств населення. Найбільш дієвими виявилися форми приватних мистецьких шкіл, які орієнтувалися на співпрацю з державними навчальними закладами, при цьому виконували прикладну роль сателітів або здійснювали функцію підготовчих курсів. Художнім закладам приватного типу була властива гнучкість впроваджуваних методик, своєрідність їх авторського сприйняття, орієнтація на нові європейські мистецькі рухи та ідеї, міцна взаємодія з існуючими мистецькими товариствами та об'єднаннями, що дозволяло засновникам і представникам зазначених мистецьких шкіл формувати стратегічні лінії розвитку мистецтва цілих регіонів [2, с. 29].

Заснування українськими художниками у Києві, Харкові та Одесі художніх шкіл у ХІХ столітті у культурно-мистецькому розвитку України важливе ще й тим, що вони між собою відміні.

Київську школу пейзажного живопису представляли такі митці, як: Володимир Менк, Сергій Світославський, Петро Левченко, Володимир Орловський, Кость Крижицький [3, с. 74]. Харківська школа художників-пейзажистів була не менш видатною і представлена такими іменами, як Кость Первухін, Михайло Ткаченко, Микола Дубовський, Микола Сергіїв, Сергій Васильківський [4, с. 30]. Видатними майстрами Одеської школи стали Микола Околович, Герасим Головка, Іван Похитонів, Киріак Костанді та інші [5, с. 108]. В українському пейзажному живописі зазначені школи вже символізували перші ознаки створення спеціальної художньої освіти

на Україні. Діяльність цих закладів мала у своїй основі розвиток української малярської традиції попередніх часів, органічно поєднаний із реалістичними сучасними впливами.

Розглядаючи функціонування приватних художніх шкіл у різних регіонах України в контексті розвитку української професійної художньої освіти, слід орієнтуватись на історію розвитку художньої освіти взагалі. Так, про витoki художньої освіти в Україні свідчать мистецькі та освітні процеси Київської Русі, провідними ознаками яких є такі: відкритість мистецтва до змін, розвитку і прогресивних впливів ззовні, нагальна соціально-культурна потреба в художніх кадрах, здійснення навчальної та творчої діяльності місцевих майстрів під керівництвом провідних зарубіжних фахівців, осмислення і врахування мистецького досвіду минулого, впровадження елементів художньо-ремісничого і художнього навчання в художніх школах. І якщо на той час ще відсутня чітка систему художньої освіти, то виразні освітньо-художні процеси на території України вже дають можливість виокремити власні етнічні прояви, що поступово перетворюються в національний стиль мистецтва, а згодом вилиються в українську художню школу.

У період Київської Русі до української художньої школи можна віднести школу Києво-Печерського монастиря, яка стала передумовою розвитку киево-чернігівської, новгородської та галицької шкіл. У XIV–XVII ст. в Україні відкривається низка цехових організацій ремісників та малярів (наприклад, Львівський малярський цех XVI ст.). На цьому етапі продовжує свою традицію Київська лаврська іконописна школа. У XVII–XIX ст. становлення художньої освіти в Україні характеризується створенням Київського та Харківського колегіумів-академій (в класах рисунка і малярства). Друга половина XIX століття визначна створенням художніх шкіл в Одесі, Києві, Харкові, які фактично стають центрами художньої освіти. Появу цих провінційних художніх шкіл, а саме Одеської художньої школи (1865), Київської рисувальної школи М. Мурашка (1875) та Харківської школи М. Раєвської-Іванової (1869) зумовило збереження самостійності національної традиції, що розвивалася такими провідними педагогами, як В. Штернберг, І. Саблуков, Т. Шевченко, М. Мурашко, К. Трутовський. Вихованцями художніх шкіл України кінця XIX століття були С. Васильківський, М. Пимоненко, К. Костанді, В. Орловський, І. Труш та багато інших [5, с. 8].

Діяльність окреслених приватних художніх шкіл зумовила створення в 1901 в Одесі і Києві художніх училищ, а в 1912 – в Харкові.

Можна визначити наступні етапи становлення та розвитку підготовки художньо-педагогічних кадрів у художніх школах, що беруть початок від приватних художніх закладів [6, с. 215]:

1. Перший етап охоплює 1869–1880 рр., характеризується зародженням та відкриттям спеціальних шкіл, пошуком підтримки у фінансуванні та організації роботи закладів, відбувається формування змісту фахової та загальноосвітньої підготовки.

2. Другий етап охоплює 1880–1893 рр., безпосередньо пов'язаний із створенням, розширенням навчальних програм, затвердженням нових статутів, зростанням кількості учнів, розширенням викладацького штату та зростанням його професійної підготовки; відкриттям музеїв, організацією виставок, першої бібліотеки мистецтва та методик викладання.

3. Третій етап охоплює 1896–1912 рр., знаменується розквітом вітчизняної художньої освіти, заснуванням Харківської міської художньої школи, розколом поглядів на статут і викладання в Київській художній школі, вдосконаленням та розширенням змісту навчальних програм; отриманням офіційного права на підготовку професійних художньо-педагогічних кадрів; перетворенням окремих закладів, у тому числі Харківської та Київської художніх шкіл на художні училища.

Таким чином, розвиток художньої освіти в Україні супроводжувався розширенням системи навчальних закладів, що здійснювали художнє навчання. Підготовці низки талановитих професійних художників, які пізніше стали фундаторами Української академії мистецтв, сприяло створення професійних художніх навчальних закладів середнього типу, відкриття приватних художніх шкіл в наведених вище промислових і культурних центрах, на базі яких через деякий час було засновано художні училища, де поряд з академічною традицією активно впроваджувались нові методичні прийоми у навчанні мистецтва художньої творчості. Діяльність художньо-промислових та художньо-ремісничих шкіл на Україні стала запорукою поширення національного стилю, що ґрунтується на основі декоративно-прикладного мистецтва, а заснування академії образотворчого мистецтва в Києві, що впроваджувала нові дієві форми організації навчання, базувалося на запровадженні майстерень

викладачів-художників з власними програмами діяльності. У цілому період другої половини ХІХ – початку ХХ ст. в Україні характеризується утвердженням національної художньої школи та інтеграцією українського мистецтва зі світовим.

Список використаних джерел:

1. Білоус Л. Художнє життя Києва останньої третини ХІХ ст. / Л. Білоус // Перші читання пам'яті М. Ф. Біляшівського (Матеріали наукової конференції (22 червня 2005 р., м. Київ). – К. : Артанія Нова, 2006. – 178 с.
2. Діалог культур: Україна у світовому контексті. Художня освіта: Зб. наук. праць / Ред. кол.: І.А. Зязюн (голов. ред.), С. О. Черепанова (упоряд. і відп. ред.), Н.Г. Ничкало, О.П. Рудницька та ін. – Львів: Світ, 2000. – Вип. 5. – 488 с. Історія української культури : навчальний посібник.
3. Кравич Д.П., Овсійчук В.А., Черепанова С.О. Українське мистецтво: Навч. посібн.: У 3 ч. / Передмова проф. В. Скотного. – Ч. І. – Львів: Світ, 2003. – 256 с.
4. Павліченко Н. В. Виставкова діяльність Київської рисувальної школи 1875-1901 рр. – Режим доступу – URL: http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/bitstream/123456789/2635/1/Pavlichenko_Vystavkova_diialnist_kyivskoi.pdf
5. Бабченко О.В. Художня педагогіка: актуальні проблеми викладання художніх дисциплін в системі педагогічної освіти. – Одеса, 2002. – С. 42.
6. Бабченко О.В. Художня педагогіка: актуальні проблеми викладання художніх дисциплін в системі педагогічної освіти. – Одеса, 2002. – С. 42.